

PUSAUDŽU MŪZIKAS KLAUSĪŠANĀS PRASMJU APGUVE UN PIELIETOJUMS

Acquisition and Application of Music Listening Skills for Teenagers

Aija Zakovska

Latvijas Universitāte, Brocēnu vidusskola, Latvija

Abstract. *Living in a society means there is a constant communication between its members. However, it is possible only when there is mutual understanding, because base principals of communication are the ability to communicate, emotional and physical readiness for communication, speaking and listening experience, as well as, mutual attitude between the talker and listener and vice versa. Listening to music is closely related to general ability to listen and perceive what has been heard. That is why the act of music listening under the guidance of a professional teacher is very important. Relevant requirement is the choice of qualitative learning content and diverse methods which are fit to teenager`s age that promote their intellectual and emotional growth. The results of the Research show that teenagers themselves believe to be very good listeners, but the answers to the test questions verify quite the opposite – teenagers are weak listeners.*

The aim of the research is to find out the possibilities of learning music listening skills for teenagers in school`s pedagogical process and its practical use in everyday life. The methods used: analysis of scientific literature, pedagogical observation, testing, questionnaire.

Keywords: *listening; listening to music; teenagers.*

Ievads

Introduction

Dzīvojot sabiedrībā, starp tās locekļiem notiek nepārtraukta komunikācija. Savstarpējās saprašanās pamatā ir komunikācijspēja: emocionālā un fiziskā gatavība uz saziņu, runāšanas un klausīšanās pieredze, kā arī savstarpējā attieksme – cieņa runātājam pret klausītāju un klausītājam pret runātāju. Klausīšanās ir svarīgs komponents skolas mācību procesā kopumā, tāpēc ikdienas darbā ar pusaudžiem, savstarpējā spēja sarunāties un klausīties ir nozīmīga. Mūzikas klausīšanās ir cieši saistīta ar vispārējo spēju klausīties un uztvert dzirdēto. Savā aizņemtībā un ikdienas steigā, cilvēki arvien mazāk atrod laiku sarunām. Pat vienas ģimenes locekļi savā starpā runā maz, jo tehnoloģiju attīstības rezultātā centrālo vietu ieņem telefons, televizors un/vai dators. Tāpēc liela nozīme ir arī mūzikas klausīšanās darbībai profesionāla pedagoga vadībā. Svarīgs nosacījums ir pusaudžu vecumam atbilstoša kvalitatīva mācību saturs un

daudzveidīgu mācību metožu izvēle, kas sekmē viņa intelektuālo un emocionālo izaugsmi.

Raksta mērķis ir noskaidrot pusaudžu mūzikas klausīšanās prasmju apguves iespējas skolas pedagoģiskajā procesā un to pielietojumu ikdienas dzīvē. Rakstā izmantotās pētījuma metodes: zinātniskās literatūras analīze, pedagoģiska, ilgstoša novērošana, testēšana, anketēšana, datu apstrāde. Pētījuma bāze – Brocēnu un Druvas vidusskolas, Gaiķu, Remtes, Blīdenes, Lutriņu un Striķu pamatskolu pusaudži vecumā no 11.-16. gadiem, kopā 288 respondenti.

Klausīšanās kā viens no verbālās saskarsmes veidiem *Listening as one of the oral communication types*

Klausīšanās ir svarīgākais un visbiežāk lietotais komunikāciju veids. Mēs gandrīz pusi no cilvēku komunikācijā pavadītā laika klausāmies, taču liela daļa laika tiek izlietota bezjēdzīgi paviršās attieksmes un neieinteresētības dēļ. Tāpēc svarīgi ir ievērot D. Kārnegija formulētos klausīšanās pamatprincipus: 1) klausīšanās vienmēr ir labākais mācīšanās veids, jo tā iespējams uzzināt daudz jauna; 2) cilvēki vienmēr ir atsaucīgi pret tiem, kas viņus uzklausā un izrāda interesi (Kārnegijs, 1997).

Klausīšanās process ir svarīgs gan pusaudzim, gan skolotājam, jo no prasmes labi klausīties sākas kontakts.

Dzirdēšana ir automātiska vai netīša sajūtu un nervu sistēmas reakcija, bet klausīšanās ir tīša uzmanības pievēršana runātājam, viņa sacītajam. Klausīšanās prasa īpašu koncentrēšanos un tiek vērtēta kā konstruktīva darbība, kuras laikā tiek analizēta dzirdētā informācija un veidojas sapratne par tās mērķi un pielietojumu, kā arī saskarsmes partnera vajadzību un interešu noteikšanu (Edeirs, 1999). Klausīšanās ir informācijas uztveres process, kura laikā informācija tiek saņemta, dekodēta, apjēgta un interpretēta.

Zinātniskajā literatūrā (Atwater, 1992; Kārnegijs, 1997; Edeirs, 1999) ir izdalīti četri klausīšanās veidi: aktīvā, empātiskā, kritiskā un pasīvā klausīšanās.

Aktīvā klausīšanās ir aktīva līdzdalība sarunā ar konkrēti izvirzītu mērķi, kur klausīšanās procesā piedalās visas cilvēka maņas un klausītājs reaģē uz dzirdēto informāciju. Tā ietver sevī koncentrēšanos, intensīvu piedalīšanos sarunā, prasmī uzdot jautājumus un sniegt atbildes reakciju (Kārnegijs, 1997). Aktīva klausīšanās pusaudžu vidē tiek novērota divos gadījumos: 1) savstarpējā komunikācijā ar vienaudžiem un citiem interesentiem par viņiem aktuālām tēmām; 2) ja mācību procesā apgūstamais saturs pusaudžiem ir personīgi nozīmīgs, saistošs un interesants.

Empātiskā jeb uzmanīgā klausīšanās ir prasme izjust otra cilvēka pašizjūtu, spēja sajust un uztvert sacīto tā, it kā tas notiktu ar pašu klausītāju. Par uzmanīgu klausītāju neviens nepiedzimst, šīs prasmes ir iespējams attīstīt visas dzīves

garumā (Atwater, 1992). Pusaudža klausīšanās prasme sāk veidoties bērnībā, kopīgās sarunās un rotaļās ar vecākiem, lasot grāmatas. Attīstība turpinās gan pirmskolas iestādē, gan sākumskolā, kā rezultātā tiek panākta pozitīva saskarsme un komunikācija. Uz runātāja sacīto reaģēt ar darbību, nozīmē, ka jebkura darbība no klausītāja puses izsaka vairāk par vārdiem. Ir novērots, ka pusaudži savu empātiju izrāda ļoti aktīvā veidā – apkampjoties visur un vienmēr.

Kritiskā klausīšanās nevar pastāvēt bez kritiskās domāšanas. Vecumā no 11 līdz 14 gadiem sāk veidoties formāli loģiskā domāšana. Tas nozīmē, ka pusaudzis ir spējīgs izdarīt secinājumus, piedāvāt interpretācijas, veidot hipotēzes, viņa doma ir kļuvusi elastīga un spēcīga (Šteinberga, 2013).

Pasīvā klausīšanās tiek raksturota kā informācijas uztveršana bez iedziļināšanās, ļaujot runātājam paust savas domas, uzskatus un idejas. To ir iespējams izmantot tad, ja runātājs ir ļoti uzbudināts un viņam ir nepieciešamība atbrīvoties no spriedzes, izteikt savu emocionālo stāvokli. Šādās situācijās klausītājam ir statiska nozīme un sarunā viņš piedalās ar neverbāliem saziņas līdzekļiem. Verbālie argumenti šādās situācijās nav iespējami, jo runātājs dzird tikai pats sevi (Kārnegijs, 1997).

Analizējot klausīšanās procesu, Dž. Edeirs klausītājus iedalījis vairākos līmeņos, izveidojis aprakstu un raksturojumu.

1. Slikts vai vājš klausītājs jau pašu klausīšanās procesu uztver ar nepatiku, jo uzskata, ka zina vairāk nekā runātājs. Bez jebkāda vērā ņemama iemesla sarunas laikā pārtrauc runātāju, aizrāda par viņa balsi, izskatu un runas manieri, domā par blakus lietām un viegli pakļaujas ārējiem traucējošiem apstākļiem, Šo klausītāju raksturo neuzmanība un garīgs kūtrums.
2. Labs klausītājs ir uzmanīgs, zinātkārs, bez aizspriedumiem, kurš cenšas pārvarēt ārējos traucējošos apstākļus. Lai cik neizdevusies būtu runas pasniegšanas maniere, viņš vienmēr spēj tai izsekot un izprast. Starp runātāju un klausītāju veidojas atgriezeniskā saite, kuru panāk ar kādu uzmundrinošu vārdu, galvas mājienu vai smaidu, tā parādot, ka runa ir uztverta.
3. Ļoti labs klausītājs ir ieinteresēts, klausās labprātīgi, precīzi uztver informāciju, skaidri sadzird sacīto un spēj saviem vārdiem dzirdēto atstāstīt. Ļoti labam klausītājam piemīt kritiskā domāšana, viņš spēj novērtēt dzirdētā saturu un vērtību, kā arī atbilstoši reaģēt.
4. Izcils klausītājs spēj saprast arī to, kas netiek skaidri pateikts, uztver zemtekstu, atklāj runātāja vārdu patieso nozīmi, ir gatavs ieraudzīt un attiecīgi interpretēt neverbālos saskarsmes izteiksmes līdzekļus. Šo klausītāju raksturo iejūtība, izturība, empātija, pacietība, zinātkāre, inteliģence, radošs gars, intuīcija un humors (Edeirs, 1999).

Klausīšanās procesu spēj ietekmēt dažādas barjeras: fiziskās, garīgās, faktiskās un semantiskās, kuras pārvarot, pusaudzis kļūst par ļoti labu vai izcilu klausītāju (Kārnegijs, 1997). Lai par tādu kļūtu, ir nepieciešams ievērot vairākas likumsakarības: klausies labprātīgi un ieklausies runātāja sacītajā, informāciju uztver precīzi; interpretē runātāja viedokli, atstāsti dzirdēto un vērtē uzmanīgi, lai idejas izmantotu saviem radošajiem mērķiem; reaģē atbilstoši situācijai, jo kā atbildes ir uztverami gan aplausi, gan klusēšana (Edeirs, 1999).

Raksta autore ir novērojusi, ka cilvēki savā aizņemtībā un ikdienas steigā, arvien retāk atrod laiku sarunām. Pat vienas ģimenes locekļi savā starpā runā maz, jo katrs ir aizņemts ar sev vien zināmu svarīgu nodarbošanos. Tehnoloģiju attīstības rezultātā centrālo vietu ģimenē ieņem telefons, televizors un/vai dators, dažās ģimenēs pat vairāki. Arī skolā, teritorijā, kur starpbrīžos uzturas pusaudži, valda klusums, jo gandrīz katra skolēna skatiens ir vērsts telefona ekrānā. Klusumu pārtrauc smiekli, daži iestarpināti vārdi par redzēto vai dzirdēto. Tāpēc rodas pamatots jautājums: vai pusaudži, kas nav apguvuši prasmi klausīties un sarunāties, būs spējīgi saklausīt mūzikas izteiksmes līdzekļu dažādību un muzikālo tēlu bagātību?

Mūzikas klausīšanās būtība *The guidelines of listening music*

Cilvēki ir apveltīti ar fizioloģisku spēju dzirdēt un atšķirt trokšņus no melodijas. Izkopt muzikālās spējas, iedziļināties un izprast mūzikas saturu, sajūst emocionālo lādiņu, attīstīt mūzikas uztveri – tas ir sistemātisks un ilgstošs mūzikas pedagoga darbs. Tas nozīmē iesaistīt pusaudzi aktīvā radīšanas procesā, pārdzīvot komponista jūtas un noskaņojumu, radīt apstākļus līdzpārdzīvojumam. Zinātnieki (Готсдинер, 1993; Иванченко, 2001; Выготский, 2005) akcentē darbības nozīmi skolēnu muzikālajā izglītošanā, jo daudzveidīga muzikālā darbība dod iespējas attīstīt muzikālās spējas, pašapliecināties un sekmēt viņu muzikāli estētisko mērķu sasniegšanu. Mūzikas klausīšanās ir viens no darbības veidiem, kas sekmē uztveres attīstību, savukārt uztvere ir muzikālo darbību pamats. Ar mūzikas klausīšanās darbību saistītā mūzikas uztvere balstās teorijās, kas pēta, kā kognitīvie procesi un iepriekš gūtās zināšanas ietekmē cilvēka uztveri. Ir pierādīts, ka visi psihiskie procesi ir savstarpēji saistīti un notiek mijiedarbībā, savukārt mūzikas klausīšanās ir cieši saistīta ar kognitīvajiem procesiem: uztveri, uzmanību, atmiņu, domāšanu un iztēli (Анисимов, 2004; Выготский, 2005; Sternberg, 2012). Analizējot iepriekš minēto zinātnieku atziņas var secināt, ka mūzikas klausīšanās procesā visi psihiskie procesi ir savstarpēji saistīti un notiek mijiedarbībā: *uztvere – izpratne – domāšana – uzmanība – atmiņa – anticipācija – iztēle - emocionalitāte.*

Pusaudžu mūzikas uztveres veidošanās ir pakāpenisks attīstības process, ģenētiski nosacīts un sekmējams muzikālajā darbībā. Ļ. Vigotska koncepcijā mūzikas klausīšanās ir cieši saistīta ar mūzikas uztveri kā polimotivētu darbību, kas balstoties uz iegūto muzikālo pieredzi, paredz klausīšanās, skaņdarba tēla pārdzīvojuma un vērtēšanas spēju veidošanos. Līdz ar to tā satura izpratni, personiskās attieksmes veidošanos un selektīvas gaumes izpausmi attiecībā pret iegūstamo mūzikas informāciju (Выготский, 2005). Izpratne ir cieši saistīta ar domāšanu, kuras funkcija ir: arvien pilnīgāka un daudzpusīgāka objekta atveidošana domāšanā, attiecībā pret uztveramo skaņdarbu, kas saistīta ar estētisko vērtējumu, mūzikas satura izpratni, ideju un pārdzīvojumu raksturu, ar visiem izteiksmes līdzekļiem, kas veido muzikālo tēlu (Myer, 2003; Анисимов, 2004). Ar uzmanību un ar tās palīdzību indivīds aktīvi atlasa ierobežotu informācijas apjomu, ko iegūst no izjūtām, atmiņām un citiem kognitīvajiem procesiem. Svarīgi ir zināt pusaudža uzmanības apjoma ierobežotās iespējas, kas nosaka objektu daudzumu, ko var uztvert noteiktā laika posmā. Spēcīgāk veidojas tie priekšstati, kam pievienojas pozitīvas atmiņas par līdzīgu darbības pieredzi (Sternberg, 2012).

Anticipācija balstās uz iepriekš dzirdētiem skaņdarbiem, jo pusaudzis spēj paredzēt tikai to, ko pazīst. Šī iemesla dēļ atmiņai ir izšķiroša loma mūzikas uztverē un emocionalitātes veicināšanā. Raksturojot pusaudžu iztēli, kas ir subjektīva un nepastāvīga, to var nodēvēt kā tiltu uz tēlu, attēlu un valodu – uz visu to, kas saistīts ar mākslas izteiksmes līdzekļiem. Mūzika ir jūtu valoda, kuras saturs var ietekmēt pusaudžu individuālās izpausmes, rosinot attiecīgo jūtu rašanos. Mūzikas izraisīto pārdzīvojumu fonā ir personīgajā dzīvē izjustais, jo tikai tad pusaudzis spēs saklausīt, izprast, iedziļināties un uztvert dzirdēto (Холопова, 2000). Lai varētu spriest par māksliniecisku muzikālā tēla uztveri, ir nepieciešama pusaudžu estētiski emocionāla reakcija, kuras pamatā ir aktīvs domāšanas darbības process, kas savukārt balstās uz zināšanām, prasmēm un atmiņu. Ja plašāk un daudzveidīgāk mūzikas stundā tiek izskaidrota mūzikas saikne ar dzīvi un pusaudzis pamatīgāk iedziļinās autora iecerē, jo lielāka ir varbūtība, ka viņam radīsies personificētas, loģiskas, ar dzīvi saistītas asociācijas (Marčēnoka, 2012).

Mūzikas metodikā ir izstrādāts klausīšanās process, kuru ievērojot, ir iespējams veicināt pusaudžu mūzikas klausīšanās prasmes. *Ievads* ir uzmanības fiksēšana, emocionālās atmosfēras un koncertsituācijas radīšana, skolotāja īsa un emocionāla ievadrūna, iepazīstināšana ar skaņdarba galveno tēmu. *Ekspozīcijas* galvenais nosacījums ir mūzikas uztveres veselums, nepauzēt, neizteikt piezīmes, nenovirzīt klausītāju uzmanību ar liekām kustībām. Skolotājs ir vislabākais mūzikas klausītājs, kurš spēj iegremdēties mūzikā, radīt emocionālo tēlu un būt par paraugu pusaudžiem. Par mūzikas uztveres kvalitāti mūzikas stundās var spriest pēc: klusuma klausīšanās laikā; pozas, mīmikas un skatiena; kustībām un

emocionālās reakcijas skaņdarbam beidzoties. *Skaņdarba analizēšanas* galvenais uzdevums ir atklāt tā raksturu un muzikālo tēlu, ar mūzikas izteiksmes līdzekļu un mūzikas valodas elementu palīdzību. Šo procesu dēvē par mākslinieciski pedagoģisko, jo pusaudzis mācās klausīties un izprast mūziku, bet skolotājs procesu vada. *Reprīze* ir svarīgs moments klausīšanās procesā, jo pēc analizēšanas noteikti jāseko skaņdarba atkārtojumam, lai jautājumu un atbilžu rezultātā uzzinātais tiktu saklausīts. Pēdējais klausīšanās procesa solis ir *koda*, tas nozīmē, ka katru skaņdarbu atkārtoti 3.-4. mācību stundas pēc kārtas. Lai skaņdarbs nostiprinās ilglaicīgā atmiņā, to pēc laika atkārtoti vēl un vēl (Рачина, 2007; Ильина, 2008).

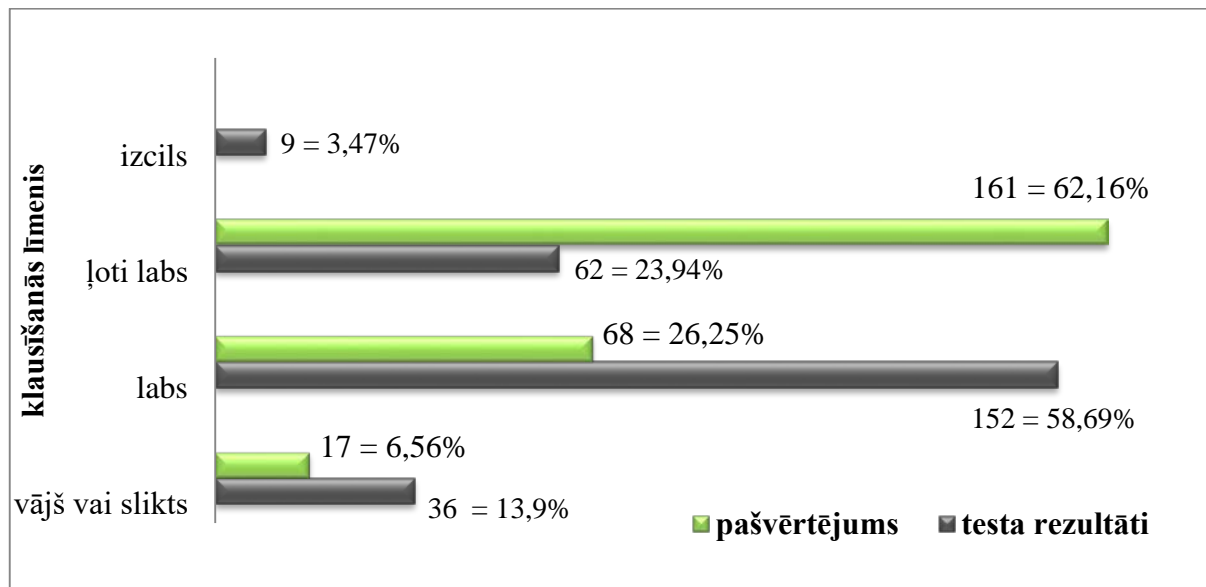
Mūzikas uztveres pilnveide ir viens no galvenajiem mūzikas pedagoģijas uzdevumiem. Analizējot iepriekš minēto zinātnieku teorijas un mūzikas metodiku, var secināt, ka no visām muzikālajām darbībām, mūzikas klausīšanās ir pati svarīgākā, jo dziedāšana un instrumentu spēle nav iespējama bez klausīšanās procesa. Klausīties uzmanīgi, apzināti un emocionāli, klausoties arī dzirdēt – šīs prasmes veidojamas pirmskolas vecumā un jāturpina pilnveidot skolā. Kvalitatīvai mūzikas uztveres procesa nodrošināšanai ir nepieciešama pedagoģiskā procesa mērķtiecīga organizācija, veidojot vidi, kurā pusaudži jūtas brīvi savā izziņas darbībā. A. Špona uzsver, ka šādu vidi nodrošina humāns pedagoģiskais darbības stils un „tā galvenā īpatnība ir skolēna un skolotāja mērķu tuvināšanās, skolēna vajadzību apmierināšana” (Špona, 2004: 77). Profesionāla mūzikas skolotāja, regulāra un metodiski pareizi vadīta procesa rezultātā, ir iespējama pusaudžu mūzikas klausīšanās prasmju apguve un to pielietojums ikdienas dzīvē.

Pētījuma metodes un rezultāti ***Methods and Results of Research***

2017. gada pavasarī tika veikts pētījums, kura mērķis bija noskaidrot, pusaudžu skolas pedagoģiskajā procesā apgūto mūzikas klausīšanās prasmju pielietojumu ikdienas dzīvē. Pētījuma metodes: pedagoģiskā novērošana, testēšana, anketēšana, datu apstrāde. Pētījuma bāze – Brocēnu un Druvas vidusskolas, Gaiķu, Remtes, Blīdenes, Lutriņu un Striķu pamatskolu pusaudži vecumā no 11.-16. gadiem, kopā 288 respondenti. Pētījuma ietvaros tika izpildīti divi uzdevumi.

1. uzdevums: tests. Testu „Vai tu proti klausīties?” brīvprātīgi izvēlējās pildīt 259 pusaudži un ar tā palīdzību tika noskaidrots katra klausīšanās līmenis, kuram detalizētu skaidrojumu devis Dž. Edeirs un tā apraksts ir atrodamas teorētiskajā daļā „*Klausīšanās kā viens no verbālās saskarsmes veidiem*”. Testa rezultāti apstiprina autores novērojumus mācību stundās, ka apmēram ceturtdaļa jeb 27,41 % no visiem pusaudžiem ir ļoti labi vai izcili klausītāji. Tas nozīmē, ka

viņiem ir motivācija klausīties, spēja precīzi uztvert informāciju, izdarīt secinājumus, atlasīt un paturēt atmiņā sev svarīgāko (sk. 1. att.).

1. att. Pusaudžu klausīšanās līmeņi

Fig. 1. Teenagers` listening levels

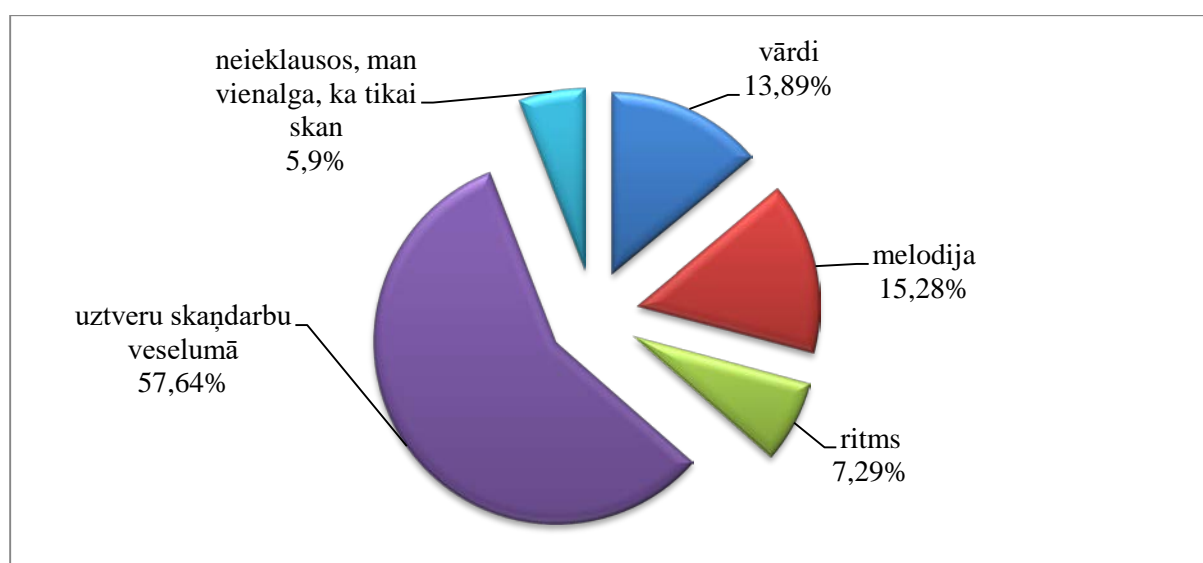
Diemžēl jāsecina, ka katrā klasē ir viens vai vairāki pusaudži, kuriem ir grūtības koncentrēties noteiktai darbībai un noturēt uzmanību. Viņi ir tie, kas traucē mācību procesu. Savukārt iepriecina fakts, ka 58,69 % no visiem pusaudžiem ir tie, ar kuriem ir iespējams pilnvērtīgs darbs, izmantojot daudzveidīgas metodes, modernās tehnoloģijas, radot motivāciju un savstarpēji sadarbojoties (skolotājs – skolēni; skolēni – skolēni). Interesanti ir salīdzināt testa rezultātus ar pusaudžu pašvērtējumu. Kā redzams 1. attēlā, tad jaunajai paaudzei ir ļoti augsts pašvērtējums – 88,41 % sevi uzskata par ļoti labiem un labiem klausītājiem. Kritiski sevi vērtē tikai 6,56 % pusaudžu. Starp visiem pusaudžiem 5,02 % bija tādi, kas nevarēja noteikt savu piederību, kādai no klausītāju grupām.

2. uzdevums: anketa. Anketas jautājumi tika sagrupēti divos blokos: 1) mūzikas klausīšanās paradumi un 2) skolas pedagoģiskajā procesā iegūto mūzikas klausīšanās prasmju pielietojums ikdienas dzīvē.

Atbildes liecina, ka 59,38 % pusaudžu mūziku klausās katru dienu, bet 29,86 % - gandrīz katru dienu. Dažādu iemeslu dēļ 10,7 % jeb 29 pusaudži mūziku klausās reti. Autores un citu skolu aptaujā iesaistīto mūzikas skolotāju novērojumi liecina, ka tie ir pusaudži, kuriem lietošanā ir mobilie telefoni bez tehniskām iespējām klausīties mūziku un mājās nav datora. Populārākais klausīšanās veids ir klausīšanās telefonā ar *austiņu* palīdzību. Vidējais ilgums, ko pusaudzis patērē

klausoties mūziku ir 3 stundas dienā. Laika nogrieznī tas būtu šādi: sākot no 10-20 minūtēm līdz 14 stundām.

Mūzika ir ļoti krāsaina un daudzveidīga, tāpēc pusaudžiem ir iespējas izvēlēties tādus mūzikas žanus, kas patīk vislabāk, kas atbilst viņa noskaņojumam un muzikālajai gaumei. Pusaudžu mūzikas uztveri ietekmē vairāki faktori, kurus var iedalīt trīs grupās: fizioloģiskie, pedagoģiskie un sociālie, kā arī mūzikas klausīšanās laikā darbojas psiholoģiskais uztveres mehānisms: muzikālā dzirde, atmiņa, domāšana un emocionālā atsaucība. Lai noskaidrotu mijsakarību starp mūzikas uztveres spēju un klausīšanās uztveres kvalitatīvo līmeni, svarīgi uzzināt, ko klausīšanās laikā pusaudzis uztver. (sk. 2. att.)

2. att. Mūzikas uztveres komponenti
Fig. 2. Music comprehension components

No atbildēm var secināt, ka 57,64 % pusaudžu, klausoties mūziku, uztver to veselumā. Ja vārdi saskan ar melodisko līniju un ritma zīmējums ar iekšējo, tā brīža pulsāciju, tad muzikālais tēls rada patīkamas un pozitīvas izjūtas. Kā saka paši pusaudži: „forša mūzika!”. Vārdi, melodija un ritms ir izdalīti atsevišķi vērtējamās pozīcijās, lai konstatētu, ka pusaudzis ne tikai klausās mūziku, bet arī uztver un vērtē dzirdēto. Autores pedagoģiskā pieredze un ilgstoša novērošana ļauj secināt, ka klausoties muzikālo kompozīciju, tiek konstatēti vairāki mūzikas uztveres līmeņi:

1. mūziku klausās, uztver un vērtē;
2. mūziku uztver veselumā;
3. mūzikas saturs nav svarīgs, mūzika ir nepieciešama kā fons citām darbībām.

Pusaudži ir ļoti dažādi un tikpat dažādas ir viņu intereses un vaļasprieki, tāpēc vienmēr būs tādi, kuriem mūzika ir nepieciešama kā fons un saturs nav svarīgs.

Salīdzinot testa rezultātus ar anketas atbildēm, var konstatēt, ka klausīšanās līmenis atspoguļojas pusaudžu atbildēs par mūzikas uztveri.

1. tab. **Klausīšanās un mūzika uztveres līmeņu salīdzinājums**
Table 1 Comparison between listening to music and its comprehension

Klausīšanās līmeņi	%	Mūzikas uztveres līmeņi	%
ļoti labs, izcils	29,72	mūziku klausos, uztveru, vērtēju	36,46
labs	58,69	uztver veselumā	57,64
slikts vai vājš	13,9	mūzika kā fons	5,9

Ļoti labs un izcils klausītājs ir tas, kurš mūziku ne tikai klausās, bet arī dzird un uztver dzirdētā skaņdarba nianšes, ieklausās vārdos, melodijā, izjūt ritmisko vibrāciju. Vārdi, melodija vai ritms, kurš no šiem komponentiem mūzikas klausīšanās laikā izvirzās priekšplānā, ir atkarīgs gan no iekšējiem, gan ārējiem konkrēto mirkli ietekmējošiem faktoriem. Starp šiem klausītājiem ir pusaudži, kas mācās vai kādreiz ir mācījušies mūzikas skolā, guvuši padziļinātu izglītību mūzikā un tie, kuriem mūzika ir sirdslieta.

Labs klausītājs mūziku necenšas analizēt, bet uztver to veselumā. Pusaudža vērtējums ir „patīk” vai „nepatīk”, viņš izvēlas klausīties sev saprotamus un interesējošus mūzikas žanus. Atbildes uz jautājumiem liecina, ka 34,38 % pusaudžu tuvs ir Hip-hops un 23,61 % - elektroniskā mūzika. Rok un popmūzikā vairāk vai mazāk, vienkāršāka vai sarežģītāka, tomēr dominē melodiskā līnija, un šo mūziku izvēlas klausīties 30,91 % pusaudžu.

Pusaudzis, kuram ir slikts vai vājš klausīšanās līmenis, mūziku uztver kā fonu, kā papildinājumu citai darbībai. Viņu atbildes liecina par to, ka „nav svarīgi kas skan, lai tikai skan”.

Analizējot iegūtos datus var secināt, ka klausīšanās uztveres kvalitatīvais līmenis ir mījsakarībā ar mūzikas uztveres spēju. Ja attīstīta klausīšanās uztveres kvalitāte pusaudzim ir augstāka, tad arī mūzikas uztveres spēja ir lielāka. Savukārt, ja attīstīta klausīšanās uztveres kvalitāte pusaudzim ir zemāka, tad arī mūzikas uztveres spēja ir mazāka.

Secinājumi *Conclusions*

Klausīšanās ir vissvarīgākais un visbiežāk lietotais komunikāciju veids. Zinātniskajā literatūrā ir izdalīti četri klausīšanās veidi: aktīvā, empātiskā, kritiskā un pasīvā klausīšanās. Aktīva klausīšanās pusaudžu vidū tiek novērota divos gadījumos: 1) savstarpējā komunikācijā ar vienaudžiem un citiem interesentiem, par viņiem aktuālām tēmām; 2) ja mācību procesā apgūstamais saturs pusaudžiem ir personīgi nozīmīgs, saistošs un interesants.

Mūzikas uztveres pilnveide ir viens no galvenajiem mūzikas pedagoģijas uzdevumiem. No visām muzikālajām darbībām, mūzikas klausīšanās ir pati svarīgākā, jo dziedāšana un instrumentu spēle arī nav iespējama bez klausīšanās procesa.

Pilnvērtīgs mācību process mūzikas stundā ir iespējams, ja skolotājs savā darbībā izmanto daudzveidīgas metodes un modernās tehnoloģijas, rada motivāciju un notiek savstarpēja sadarbība: skolotājs – skolēni; skolēni – skolēni.

Klausoties muzikālo kompozīciju, tiek konstatēti vairāki mūzikas uztveres līmeņi: 1) mūziku klausās, uztver un vērtē; 2) mūziku uztver veselumā; 3) mūzikas saturs nav svarīgs, mūzika ir nepieciešama kā fons citām darbībām.

Empīriskais pētījums apliecina, ka klausīšanās uztveres kvalitatīvais līmenis ir mījsakarībā ar mūzikas uztveres spēju. Ja attīstīta klausīšanās uztveres kvalitāte pusaudzim ir augstāka, tad arī mūzikas uztveres spēja ir lielāka. Savukārt, ja attīstīta klausīšanās uztveres kvalitāte pusaudzim ir zemāka, tad arī mūzikas uztveres spēja ir mazāka.

Summary

Listening is the most important and the most used type of communication. Scientific literature distinguishes four types of listening: active, emphatic, critical, and passive listening. Active listening among teenagers has been observed in two cases: 1) mutual communication with peers and other interested about topics that are important to them; 2) if the learning process content is significant personally to them, if it is fascinating, and interesting. Teenagers, who have not acquired listening and communication skills, will not be able to listen and recognize music's various means of expression and the richness of musical characters.

The perfection of music comprehension is one of the most important objectives of music pedagogy. From all the musical actions, music listening is the most important because singing and playing an instrument is not possible without the process of listening.

Profound learning process during music lesson is possible if the teacher uses various methods and modern technology, creates motivation and mutual cooperation occurs (teacher-students; students-students).

While listening to musical composition several music perception levels are recognized: 1) music has been listened to, perceived, and evaluated; 2) music is being perceived as a whole; 3) the content of music is not important, music is needed as a background.

While analyzing the acquired data it can be concluded that the qualitative listening perception level is in interconnection with the ability to perceive music. If the level of teenager`s listening quality is higher then also their ability to perceive music is greater. However, if the level of teenager`s listening quality is lower then their ability to perceive music is smaller.

Literatūra References

- Atwater, E. (1992). *I Hear You: a listening skills handbook*. Walker&Co; Rev Sub edition, 122 p. Retrieved from: <https://www.amazon.com/Hear-You-Listening-Skills-Handbook/dp/0802773621>
- Edeirs, Dž. (1999). *Efektīva komunikācija. Vissvarīgākā vadības mākslas metode*. Rīga: SIA „Asja”.
- Kārnegijs, D. (1997). *Līderis tevī*. Rīga: Jumava.
- Marčēnoka, M. (2012). *Mūzikas uztveres un muzikālās gaumes mijiedarbības dialektika*. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola.
- Myers, D. G. (2003). *Psychology, 7.Edition*. New York: Worth Publishers.
- Sternberg, R. J. (2012). *Cognitive Psychology*. Retrieved from: <https://www.amazon.com/Cognitive-Psychology-Robert-J-Sternberg/dp/1133313914>
- Špona, A. (2004). *Audzināšanas teorija un prakse*. Rīga: RaKa.
- Šteinberga, A. (2013). *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: RaKa. katedra, 126-138. lpp.
- Анисимов, В. П. (2004). *Диагностика музыкальных способностей детей*. Москва: Владос.
- Выготский, Л. С. (2005). *Психология развития человека*. Москва: «Смысл».
- Готсдинер, А. (1993). *Музыкальная психология*. Москва: Магистр.
- Иванченко, Г. В. (2001). *Психология восприятия музыки*. Москва: Смысл.
- Ильина, Е. Р. (2008). *Музыкально – педагогический практикум*. Москва: Академический Проект.
- Рачина, Б. С. (2007). *Технологии и методика обучения музыке в общеобразовательной школе*. Санкт – Петербург: Композитор.
- Холопова, В. Н. (2000). *Музыка как вид искусства*. Санкт – Петербург: Лань.